

**“ORTAK KAVRAM TABANI”
OLUŞTURMAK İÇİN
İLETİŞİM PROJESİ**

(Rev. 0.0 – 09.01.2000)

**Lütfen zenginleŐtirici önerilerinizi Őu adreslere iletiniz:
Tınaz Titiz faks : (216) 380-2471
e-posta: tinaz@tinaztitiz.com**

Tınaz Titiz - Sistem Mühendisliđi Uygulama Hizmetleri

19 Mayıs Mah., İnönü C. No 81-1, SÜMKO Sitesi
M3A Blok, Kat 9/39, 81090 Kadıköy - İSTANBUL
Vergi Dairesi : ERENKÖY V.D. 845 0051 033
Tel ve faks : (216) 380 2471 e-posta: tinaz@ultratv.com

«**Sözcük bilgisi gereksinimi:** kim olursanız olun, mesleğiniz ne olursa olsun, sözcük bilgisine ihtiyacımız olacağı kesindir. Bilgi edinmek için ya da zevk için okuyacaksınız ister istemez. Sözcüklerin anlamı konusundaki bilginiz kesin değilse, hedeflenen amaç ne olursa olsun, okuduğunuz şeyin değerini tamamiyle algılayamazsınız. Çoğu kişinin yaptığı gibi, size aşına gelmeyen sözcükleri es geçme alışkanlığı edinmiş olabilir, genel anlamı kavramak için bir cümlede ya da paragrafın geri kalanıyla yetinebilirsiniz. Bu, daha tadına varmadan ağzınızdaki lokmayı yutma alışkanlığına benzer. Genelde, anlamda pek değişiklik olmamış olabilir.

Sözcükler dünyadaki en ilginç şeylerden biridir, onları incelemek insana çok yarar sağlar. Her sözcüğün bir hikâyesi vardır ve her sözcüğün anlamı, geldiği yerin ve zeminin rengini taşır. Sözcüklerin çoğu, nice hikâye, şiir, nükte ya da güzellik içerir. "*Shibboleth*"¹ sözcüğünün bugünkü anlamı "parola"dır ya, bu sözcüğün eski bir kabileden kırk bin kişinin ölmesine neden olduğunu bilirsek, sözcük yeni boyutlar kazanmaz mı? Keza "*supercilious*"² sözcüğü bizim züppe anlamına gelen "*highbrow*" (yüksek alın) dediğimiz şeyi ifade ediyor. "*Sarcasm*" (acı alay) eskiden köpeklerin et parçalayışı anlamına gelirdi.

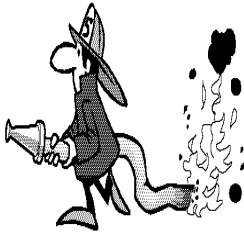

Bir sözcüğün sadece genel anlamını bilenler, onun tam değerini takdirden âciz olduklarından, söyledikleri şey gerçek değerinden çok şey kaybeder. Örneğin "pek biricik" ya da "en biricik" demek saçma olur, çünkü sözünü ettiğimiz şey eğer bir başka örneği mevcut değilse biriciktir. Bu durumda "biricik" sözcüğü herhangi bir sıfatın eklenmesiyle yüceltilemez, güçlendirilemez. "*Abyss*" (uçurum) dipsiz çukurdur, "derin bir çukur" demek o sözcüğü güçlendirmekten çok zayıflatır. "*Ephemeral*" (bir günlük, gelip geçici, kısa süreli) sözcüğünün genel anlamı gelip geçicidir, ama zamanın gelip geçici olduğunu söylemek abes olur, çünkü *ephemeral* sözcüğünün esas anlamı "bir günlük"tür Bu sözcüğü bir düş, bir hayal ya da ruh haleti için kullanırsanız bir anlam taşıyabilir, ama zamanın kendi için kullandığınızda çelişken bir durum çıkar ortaya. Bir keresinde, gazeteler, "*prone*" (yatkın) yüzükoyun yatmış yıldızları seyrettiğini söyleyen bir şairi alay konusu yapmıştı. Nedeni açık değil mi?

Sözcükleri inceledikçe, birey olarak bizim için önemini daha iyi kavrarız. Belli belirsiz ve yetersiz bir söz dağarcığına sahip olan çoğumuz, bu işi daha iyi bilenlerin kullandıkları dilin ne ifade ettiğini ancak genel hatlarıyla anlar; kusurumuzun bilincinde değildir; insan ömür boyu sayısız yıldızlarla süslü göğü seyretmiştir de astronomiye kendini vermedikçe gördüğünün derinliğini kavrayamaz.

Anahtar sözcükler: Hepimiz için sözcük anahtardır. Çoğu kez bir gazetede, dergide veya ders kitabında bütün bir cümlede, ya da paragrafın anlamı tek bir sözcükte gizlidir. Örneğin aşırı sayıda çağdaş yazarın, ona kimlik verdiği sözü, onu dünyadaki herhangi bir başka sözcükten ayrı bir şey yapmaktadır, dolayısıyla eşanlamlı sözcüklerin hiç biri onun yerini tutamaz.

Köklerin değeri: Sözcüklerin ardındaki temel değerleri algılamak için, onları oluşturan köklerin ilkel anlamlarını bilmemiz gerekecektir. Köklerin incelenmesi, sözcük dağarcığımızın zenginleşmesi için en güvenilir ve en ekonomik yöntemdir; bir tek kök, bir çok İngilizce sözcüğün temelini oluşturabilir.

¹ **Çevirmenin notu:** Gilead'lı İsraililer, Efraim'lilerin kimliğini açığa çıkarmak için bu sözcüğü parola olarak seçmişti (aslında bu muhtemelen Ürdün yakınlarındaki bir ırmağın adıydı). Kitab-ı Mukaddes şöyle anlatır: "ve *Yeftah bütün Gilead adamlarını topladı ve Efraimle cenk etti; ve Gilead adamları Efraimi vurdular, çünkü dediler; Ey Gileadlılar! Efraim arasında ve Manasse arasında siz Efraim kaçaklarıdır. Ve Gileadlılar Efraimlilere karşı Erden geçitlerini tuttular. Ve vaki oldu ki Efraim kaçaklarından biri: geçeyim dediği zaman, Gilead adamları: Efraimli mişin derlerdi; ve Şibboleth derdi çünkü onu doğru söyleyemezdi; ve onu tutup Erden geçitlerinde boğazlardı; ve o tarihte Efraimden 42 000 kişi düştü" Kitabı Mukaddes, Hâkimler, 12.*

² İngilizce "*cilious*" sıfatı Latince kaş demek olan "*cilium*" sözcüğünden gelir, "*cilious*" da kirpiğe ait demek oluyor; öte yandan "*super*" de üst anlamına geldiğine göre "*supercilious*" kirpik üstü yani kaş anlamına geliyor.

Webster's New International Dictionary'nin İkinci Baskısı *anthrop* (insan) ile başlayan 112 sözcüğün listesini vermektedir. Sözcüklerin, iki kökün ya da sözcüğün unsurunun ortalamasını verdiği söylenir. En basit bir matematik, size tek bir *anthrop* kökünün ne olduğunu öğrendiğimizde bir çırpıda 112 sözcüğün yarısını, yani 56 sözcüğü bilir duruma getiriyoruz. Bu rakamlar sözcük sayısını sınırlamıyor; "*philanthropist*" de aynı sözcük bu kez ikinci unsur olarak kullanılmaktadır. *Anthrop* kökünden daha üretken daha nice kök vardır. Kısaltılmamış bir sözlükte *pseudo* ile başlayan sözcükleri sayın, 800'e yakın sözcük olduğunu göreceksiniz. Demek, *pseudo*'nun anlamını öğrendiniz mi, düşünün bir sözcük dağarcığınızın kabarışını.»

(Word Clues, by Amsel Greene, Harper & Row, Publishers, 1962 adlı kitabın önsözünden alınmıştır)

No : 1

Kavram : Eğitim

Etimolojik Kökeni

- Türkçe’de (eski)³ : *terbiye* > *rübüv* -Arapça isim- 1) Besleyip büyütme, beslenip büyütülme, 2) Eğitim, 3) Görgü, 4) Alıştırma
- Türkçe’de (yeni) : eğmek fiilinden isim
- Yabancı Dilde⁴ : *education* (İng., Fr.) > Latince *ducere* = yol göstermek, *educare* = ayakta durdurmak, yetiştirmek. (*duke, duchess, ducat, conduct, induct* vb sözcükler aynı Latince kökten gelir)

Kavrama Yüklenen Anlam(lar)

- **Teorik Olarak**⁵ : Belli bir konuda, bir bilgi ve bilim dalında yetiştirme ve geliştirme, 2) Çocuk ve gençlerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine yardım etme.
- **Uygulamada** : Kişinin belirli bir kişilik tipine uygun olarak şekillendirilmesi ile ileride karşılaşacağı varsayılan sorunları çözebilmesi için gerekli olacağı düşünülen cevaplarının öğretilmesi

Kavramla İlgili Sorunlar

Kavramsal olarak bir sorun yoktur. Kişilerin, hangi bilgi, beceri ve kişilik özelliklerine yönelik olarak şekillenmesinde yol gösterici olunacağı konusunda bir emredicilik bulunmamaktadır.

Uygulamada ise “belirli bir insan tipi”ne ihtiyaç olduğu, bunun ideal insan tipi olduğu, eğitimin de bunu gerçekleştirme süreci olduğu kabulünden yola çıkılmaktadır. Teorik ve uygulamadaki kavramlar çok benzer gibi olmasına rağmen, bu kabul nedeniyle tamamen ayrılmaktadırlar. İdeal insan tipini gerçekleştirme süreci ister istemez “*koşullandırma*” denilen yöntemi beraberinde getirmekte ve böylece kişinin, kendi karar vereceği yolda kendisine yol gösterilmesi (*educare*) ideali sona ermektedir.

Önerilen Kavramsal Açıklama (tartışma için)

Eğitim, kişilerin kendilerinin farkedebilecekleri maddi ve manevi ihtiyaçlarını oluşturan bilgi, beceri ve davranışlara erişerek onları, kendi *öğrenme profillerine*⁶ en uygun yollarla öğrenmeleri ve böylece keşfedip zevkine varacakları öğrenebilme yeteneklerini kullanarak ömür boyu karşılaşacakları sorunları çözebilmeleri için kendilerine –yine kendi istekleri uyarınca- yol gösterilmesi (*educare*) sürecidir..

KATKILAR

Lütfen, önerilen kavramsal açıklamaya ilişkin katkılarınızı aşağıya yazarak, yukarıdaki kavramın, Arama Konferansı katılımcıları arasında ortak bir içerik kazanmasına yardımcı olunuz.. (gerekirse ek yaprak kullanınız)

³ Develioğlu, F., Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat, Aydın Kitabevi, Ankara, 1970, 11nci Basım

⁴ Partridge, E., ORIGINS – A Short Etymological Dictionary of Modern English, Greenwich House, New York, 1983

⁵ Türk Dil Kurumu, Türkçe Sözlük, Ankara, 1988

⁶ Burada öğrenme profili deyimiyse, **Öğrenme Stili** (*Learning Style*) ve **Çoklu Zeka** tipi (*MI-Multiple Intelligence*) kastediliyor. (Bkz. 32-Öğrenme Profili)

Kavram : *Kuşkusuzluk, ezber*

Etimolojik Kökeni

- Türkçe’de (eski) : *ezber* > Farsça isim > *ez* (..den) + *ber* (göğüs) = *göğüsten*
- Türkçe’de (yeni) : *kuşkusuzluk*⁸
- Yabancı Dilde : *by heart* (İngilizce), *par coeur* (Fransızca)

Kavrama Yüklenen Anlam(lar)

- **Teorik Olarak :** *Kuşkusuzluk*, bir bilginin “değişmez tek doğru” olarak benimsenmesi, öyle olduğuna ilişkin kalben duyulan güvenin akıl yoluyla tahkik edilmeyişidir. Merak kökenli kuşku ile birleşik olmayan her bilgi «*kuşkusuz bilgi*» olup, «*kuşkusuzluk*» bir öğrenme yöntemi olan «*akılda tutma (belleme)*» değildir. *Kuşku*, edinilen bir bilgi, beceri ya da davranışın mutlak olmadığının, herhangi bir ifadenin, ancak belirli bir referans sistemine «göre» doğru iken, bir başka sisteme göre ise yine doğru olabileceği gibi olmayabileceğinin de idrakidir.
- **Uygulamada :** *Kuşkusuzluk*, eğitim terminolojisine yavaş yavaş yerleşmektedir. Buna göre, yukarıda açıklanan teorik anlam henüz yeterince yaygınlaşmamıştır.

Kavramla İlgili Sorunlar

Ezber gibi, sadece bireysel inanç dünyalarıyla ilgili olabilecek bir terimin –ki inanç dünyası içinde dahi *tahkiki iman* kavramı *kuşkusuzluğu* reddetmektedir-, uygun şekilde kullanıldığı takdirde bir öğrenme yöntemi olan “*belleme*” (*akılda tutma*) yerine kullanılması gerçek bir talihsizliktir. Böylece, *kuşkusuzlukla* hiçbir şekilde bağdaşamayacak olan bilim alanının bilgileri, *belleme*’nin fazla itiraz edilmeyen görüntüsü arkasında sorgulama dışı kalabilmektedir.

Bir üçgenin iç açılarının toplamının ancak ve yalnız 180 derece; iki nokta arasındaki en kısa mesafenin onları birleştiren doğru parçası; yeni çağın başlangıcının İstanbul’un fethi ya da maddenin en küçük parçasının atom olduğu ve bunun gibi yüzlerce *koşullu doğrular* tüm okullarımızda *mutlak doğrular* olarak öğretilmekte ve bunlardan *kuşkulandırılması* için imkan tanınmamaktadır. Böylece yetişen çocuk ve gençler için hemen hemen tüm bilgiler –eğer kaynağına yeterli güven oluşturulursa- aksi düşünilemeyecek *mutlak doğrular* haline gelmekte, aksini savunabilecek olanlarla mücadelede bir çeşit özendirilmektedirler.

Önerilen Kavramsal Açıklama (*tartışma için*)

Kuşkusuzluk, bir bilginin “değişmez tek doğru” olarak benimsenmesi, öyle olduğuna ilişkin kalben duyulabilecek güvenin akıl yoluyla tahkik edilmeyişidir. Merak kökenli kuşku ile birleşik olmayan her bilgi «*kuşkusuz bilgi*» olup, «*kuşkusuzluk*» bir öğrenme yöntemi olan «*akılda tutma (belleme)*» değildir.

Kuşku, edinilen bir bilgi, beceri ya da davranışın mutlak olmadığının, herhangi bir ifadenin, ancak belirli bir referans sistemine «göre» doğru iken, bir başka sisteme göre ise yine doğru olabileceği gibi olmayabileceğinin de idrakidir.

KATKILAR

Lütfen, önerilen kavramsal açıklamaya ilişkin katkılarınızı aşağıya yazarak, yukarıdaki kavramın, Arama Konferansı katılımcıları arasında ortak bir içerik kazanmasına yardımcı olunuz... (gerekirse ek yaprak kullanınız)

⁸ Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre *kuşkusuzluk*, *ezber* karşılığı olarak değil *kararsızlık* anlamındadır. *Kuşkusuzluk*, son yıllarda giderek gelişen *ezber* karşıtı akım içinde *ezber* sözcüğünü karşılamak için dar bir eğitim çevresinde kullanılır olmuştur. TDK *ezber* sözcüğüne ise *bellemek* anlamını yüklemektedir.

Kavram : *Temellere Dönüş*

Etimolojik Kökeni

- Türkçe'de (eski) : ??
- Türkçe'de (yeni) : *Temellere Dönüş*
- Yabancı Dilde : *Back To Basics*

Kavrama Yüklenen Anlam(lar)

- **Teorik Olarak :** Genellikle kullanılmıyor
- **Uygulamada :** Genellikle kullanılmıyor

Kavramla İlgili Sorunlar

Kavramsal sorun yok; kavram dağarcığımızda bulunmayışı sorundur.

Önerilen Kavramsal Açıklama (*tartışma için*)⁹

"*Temellere Dönüş*", geleneksel becerilerin ve geçmişte eğitimin temelini oluşturmuş bilimlerin, özellikle de okuma-yazma ve aritmetiğin -genelde, bu kapsam içine coğrafya, tarih ve edebiyat da girer- öğretildiği müfredat programına dönmeyi savunan eğitim eleştirmenlerinin kullandığı bir deyimdir.

Bu tutumun nedeni, okulların, ilk baştaki akademik öğrenim hedefinden uzaklaşmış olduğu, sosyal ve coşkusal gelişim gibi *afektif* (duyuşsal) alana kaydığı inancıdır. Bunun çocukların öğrenim davasını baltaladığı görüldüğünden, eğitimin esas amaçlarına dönme çağrısıdır söz konusu olan. Bu çağrı borusunu son yirmi yıl içinde ikide birde çalan kişi çok, özellikle de Amerikan eğitiminden hoşnut olmayan anababalar, "Temel Bilimler" ve "Temel Eğitim" deyimlerini, her öğrencinin bilmesi gerektiği ya da öğrenimde bütün öteki derslerin ya da inceleme alanlarının üzerine dayandığı temel bilimler için kullanmaktadır. Bu alandaki ünlü eleştirmenlerden Arthur Bestor 1950'lerde yayımlanan *Educational Wastelands* (Eğitim Çorak Ülkeleri) adlı kitabında Amerikan devlet okullarını yerin dibine batırmıştır; bir başka eleştirmen de *Why Johnson Can't Read* (Johnson Niçin Okumayı Beceremiyor?) adlı kitabın yazarı Amiral Hyman Rickover "*Temel Bilimlere Gerisingeri*" deyimindeki "*temel*" sözcüğünden, eğitim sisteminin, belli temel beceri ve dersleri yüzüstü bırakıp, yerine, gerekli gereksiz, koyulan bir takım yan etkinlikleri anlamaktadır. Okulların neye geri dönmesi gerektiği her zaman belirli değildir pek. Anababa grubunun temel bilimlere geri dönülmesi konusunda günümüzde gösterdiği ilgi, okulun sosyal denetimini yeniden ele geçirmeyi güden genelde tutucu ve *essentialist* (temelci) bir hareket gibi düşünülenilir. Bir eğitim sisteminde temel bilimin ne olduğu konusunu yeniden gözden geçirme çağrısı üzerinde dikkatle düşünmek gerekir; çünkü konular ile derslerin birbirleriyle olan ilişkileri, her sınıftaki müfredatın içeriği ve eğitimden beklenen şey önemli konulardır. Öte yandan temel bilimlere geri dönüş aslında anti-entelektüel ve anti-egitimsel dir.

KATKILAR

Lütfen, önerilen kavramsal açıklamaya ilişkin katkılarınızı aşağıya yazarak, yukarıdaki kavramın, Arama Konferansı katılımcıları arasında ortak bir içerik kazanmasına yardımcı olunuz... (gerekirse ek yaprak kullanınız)

⁹ A.g.e. (7)

Kavram : *seçim*

Karşılıkları

- Türkçe'de (eski) : *tercih*
- Türkçe'de (yeni) : *seçim*
- Yabancı Dilde : *choice* (İng.)

Kavrama Yüklenen Anlam(lar)

- **Teorik Olarak**¹¹ : Eğitimde *seçim*, ana-babaların çocuklarını istedikleri okula gönderebilmelerini ifade eder. On yıl içinde seçim hareketi, özel okul ücretini ödeyebilen, dolayısıyla da seçme olanağına sahip bir azınlığa münhasır kalmaktan ötelere uzanmış bulunmaktadır.¹² Seçme hareketini devlet okulları sektörü dahilinde tutabilmek için sayısız eyalet ve bölge anababalara istedikleri devlet okulunu seçebilme olanağı tanımıştır. Örneğin, Idaho, Nebraska, Ohio, Utah, Washington, Minnesota, Arkansas ve Iowa'da öğrenci kuramsal bakımdan eyaletin herhangi bir yöresindeki devlet okuluna gidebilir.

Seçim hareketinin esas davası bir takım kuponlarla ya da "*vergi indirimli okul ücreti*" yoluyla destek sağlamaktır. Minnesota Yasasının anayasallığı 1983 yılında *Mueller'e karşı Allen davasında* A.B.D. Yargıtayınca onaylanmıştır. Mahkeme "okul ücreti, ders kitapları ve okula gidip gelme masrafının" vergi indiriminden yararlanılabileceği kararına varmış ve eyaletlerin özel okullara dolaylı destek sağlamalarını öngörmüştü.

Okul ücretine ilişkin vergi indirimleri başka şey, kupon işi başka şeydi. Okul ücretine ilişkin olarak vergi indiriminden yararlanabilmek için, vergi indirimi avantajının bir şey ifade edebilmesi için, kişinin belli bir gelir düzeyinde olması gerekti. Dolayısıyla, fakir ve düşük gelirli sınıf için bunun pek yararı yoktu. Gene de, dolaylı da olsa, *Mueller'e karşı Allen* davası, devletin okul seçimine katkısı konusunda bir emsal teşkil etmekte. Aynı zamanda devlet okulları için belli bir okul bölgesi dışında oturan öğrencilerden okul ücreti alınması için de bir örnek oluşturmaktadır.

Kupon planı çerçevesi içinde anababalara, devlet okulu olsun özel okul olsun, herhangi bir okulun okul ücretine uygulayabilecekleri belli bir meblağ düşünülmektedir. Bu fikrin kuramsal temeli, bu fikri ilk kez 1950'lerde ortaya atan Nobel Ödülü sahibi Milton Friedman'a dayanmaktadır. Serbest piyasa ekonomisti Friedman, devlet okullarının başarısızlığının, rekabetsizlikten ileri geldiği kuramını ortaya atmıştı. Fakir anababaların, özellikle de çocuklarının, pılılarını pırtılarını toplayıp banliyölere göç edemediklerinden düşük nitelikli okullarda kısıp kaldıklarını ileri sürüyordu. Kuponlar, bütün anababaların özel veya devlet okulu seçebilmelerini olanaklı kılacaktı. Burada dikkat edilmesi gereken iki husus var: Birincisi Friedman'ın ufukta beliren okul krizini, başkalarından yıllarca önce sezmiş olması ve kupon planının geçmişinin bugün 40 yıl önceye dayanması; İkincisi ise, kuponların nasıl kullanılacağını iyi bildiği söylenen üst ve orta sınıflara yarayacağını ileri sürenlere daha işin başında karşı çıkmış olması. Daha yakın bir geçmişte ise *Politics, Markets and America's Schools* (1900) adlı, birlikte yayımladıkları kitapta, John Chubb ile Terry Moe, öğrencilerin başarı elde etmelerine en büyük engelin, okul sistemlerinin bürokratik niteliği olduğunu ileri sürmekteydi. Chubb ve Moe, bu tür bürokrasilerin ve öğretmenlerin mesleki uzmanlığını ve yargı gücünü baskı altında tuttuğu, dersanedeki ödevin yapılmasında muhtaç oldukları esnekliği ellerinden aldığını söylüyorlardı. Sistem büyüyüp geliştikçe, bürokratik yapı da o nispete karmaşıklaşmakta, engeller oluşturmaktaydı. Kuponlar karşısındaki tutumları ne olursa olsun, okul müdürleri ve öğretmenler, kulak verme lütfunda bulunacak herkese bir takım toplantılar, muhtıralar, direktifler gibi kırtasiyeciliğin ve yasal kısıtlamaların, yaratıcılık ve enerjileri üstünde boğucu bir etkisi olduğunu söyleyecektir. Friedmann, Chubb ve Moe, hepsi de, devlet okullarını iyileştirme yollarından birinin, onları, öğrenci almada özel okullarla boy ölçüşecek duruma getirmek olduğunu ima etmişlerdir. 8

Amerikan yaşam tarzının önemli kültür değerlerinden biri, yaşamlarımızın önemli öğeleri söz konusu olduğunda, seçimde bulunma özgürlüğüne sahip olmaktır. Bununla birlikte, türlü nedenlerden, bu seçim derecesi K-12 okul sisteminde teşvik görmemiştir. Devlet okulu çerçevesi içinde anababaya seçim hakkı tanınmamış olması, ırk kotalarının gereksinimini karşılamak için öngörülen zorlamalı otobüs ile gidip gelme döneminde en yüksek noktasına erişmiştir. Oldukça tipik bir şehir örneği sergileyen Seattle, Washington'daki devlet okullarında anababalara, tercihleri olan ilk beş okulu bildirmeleri, çocuklarının bunlardan birine girme olasılığının var olduğu söyleniyordu. Seçme karşıtı otobüs ile gidip gelme yok olmaya yüz tutmuş durumda, ne var ki küçük çocukların anababaları her gün bir saat gidip bir saat dönüş için otobüste harcadıkları zamanı unutacak gibi değiller. 8

K-12 okullarına ilişkin olarak seçme konusundaki tartışmada işin içine duygular katılıyor. Bu tartışmada politikanın da büyük rolü olmuştur. Tutucular, genelde, seçimin yaygınlaşmasından, hatta sınırsız duruma getirilmesinden yana. Öte yandan liberaller, seçimi gene hali vakti yerinde olanlar ile olmayanlara ayıracak politikaların tesis aracı olarak görmekte, zengin ve politikaya daha bir akli eren aileler seçim olanağından yararlanarak şehir okullarından kaçacaklar ve okulların başarı durumunu fakirlerle azınlıkların eline emanet etmiş olacaklar demektedirler. Bu geniş çanağın ortasında, etkinliklerini açıkca tehdit eden eğitim bürokrasileri ve

¹¹ A.g.e. (7)

¹² Burada anılan uygulamalar, A.B.D. referansına göredir.

No : 8

Kavram : *konstrüksiyonizm*

Etimolojik Kökeni

- Türkçe'de (eski) : ??
- Türkçe'de (yeni) : *yapıcılık*
- Yabancı Dilde : *constructionism* (İng.)

Kavrama Yüklenen Anlam(lar)

- **Teorik Olarak**¹³ : "Yapıcılık" deyimini -'Yapıcı davranış' anlamına gelen "*constructivism*" sözcüğü ile karıştırılmamalıdır- öğrenci merkezli öğrenimin baş rolünü oynayan ögesi olarak MIT'den profesör Seymour Papert tarafından kullanılmıştır. Yapıcılık, öğrencilerin, ihtiyaçları olan bilgileri belirleyebilmesi durumunda en iyi sonuçları elde edecekleri kabulü üzerine dayanmaktadır. Öğretmenin rolü, öğrencilere moral vermek, psikolojik yardımda bulunmak, onları maddi ve manevi bakımdan desteklemek olacaktır. Sözcüğün kendisinin de ifade ettiği gibi *constructionism* öğrencinin, sözcüğün tam anlamıyla bir yapıcı olduğunu vurgular: Örneğin Lego modülleri ya da pasta tarifleri gibi.. Papert'in fikrine göre, genelde insanın kafasında yer alması, yapılacak şey ister kumdan kale, ister şiir, ister model vs olsun, daha somut cinsten bir şeyin yapımını büyük çapta kolaylaştırmaktadır.
- **Uygulamada** : Türkiyede uygulaması yoktur.

Önerilen Kavramsal Açıklama (tartışma için) : Yukarıdaki açıklama önerilmektedir.

KATKILAR

Lütfen, önerilen kavramsal açıklamaya ilişkin katkılarınızı aşağıya yazarak, yukarıdaki kavramın, Arama Konferansı katılımcıları arasında ortak bir içerik kazanmasına yardımcı olunuz... (gerekirse ek yaprak kullanınız)

¹³ A.g.e. (7)

Kavram : *keşfe dayalı öğrenme*

Karşılıkları

- Türkçe’de (eski) : ??
- Türkçe’de (yeni) : *keşfe dayalı öğrenme*
- Yabancı Dilde : *discovery learning* (İng.)

Kavrama Yüklenen Anlam(lar)

- **Teorik Olarak**¹⁵ : Keşif yoluyla öğrenim, *cognitive* (bilişsel) psikolog Jerome Bruner ve başkalarının 1960'larda popülerize ettiği *inductive* (tümevarımlı) düşünmeye dayalı bir öğrenim/öğretim yöntemidir. Bu yöntemde, temel ilkeleri öğrencilerin kendilerinin bulup ortaya çıkarması beklenmektedir. Bir fen sınıfında öğrenciler, besin rejimi, besleme şekilleri vb gibi konularda bazı sonuçlara varabilmeleri için hayvan davranışını araştırmaya teşvik edilir. Bu yöntemde, veri toplamak, sonuçlara varmak ve genellemeler yapmak söz konusudur. Bu yöntemi savunanlar, bilgiyi veya yanıtı, ürünle eş tutarak edinme sürecine işaret ederler. Öğrencilerin bilgiyi, fikirleri ve becerileri daha iyi anlamaları için, öğrencilerin bilginin yaratılması sürecini yaşamaları gerektiğini savunurlar. Bu yöntem, ağırlık merkezini, öğretmenden öğrenciye kaydırıp, öğrenciyi etkin bir öğrenici yaptığı için, doğal olarak eğitim düşüncesinin t e d r i c i akışına uymaktadır. Bu yöntem, bazan tamamiyle buluşa yönelir; bu, öğrencilere en azından bir yapı veya ipucu vermek ve güdümlü buluş sağlamak demektir; öğretmenin de soru sorma, ipucu, malzeme vb sağlamada daha büyük rolü olur.
- **Uygulamada** : Türkiyede kullanılmıyor

Önerilen Kavramsal Açıklama (tartışma için) Yukarıdaki açıklama önerilir.

KATKILAR

Lütfen, önerilen kavramsal açıklamaya ilişkin katkılarınızı aşağıya yazarak, yukarıdaki kavramın, Arama Konferansı katılımcıları arasında ortak bir içerik kazanmasına yardımcı olunuz... (gerekirse ek yaprak kullanınız)

¹⁵ A.g.e. (7)

Kavram : eğitsel gösterge

Etimolojik Kökeni

- Türkçe’de (eski) : ??
- Türkçe’de (yeni) : eğitsel gösterge
- Yabancı Dilde : *educational (performance) indicator*

Kavrama Yüklenen Anlam(lar)

- **Teorik Olarak :** Eğitsel göstergeler, test puanları gibi geleneksel ölçüler dışında bir tür kanıttır; bir okul programının ya da müfredat deneyiminin başarılı olup olmadığını gösterir. Tipik eğitim göstergeleri arasında sayabileceklerimiz: devamlılık/devamsızlıklar, disiplinsizlikler, ders kırmalar, dersi bırakma oranı, etkinliklere gönüllü katılım, rehber öğretmenlere göndermeler.¹⁶

Diğer yandan¹⁷, daha derinlemesine bir yaklaşım şöyledir: «Genelde herhangi, özeldense Türk Millî Eğitim Sisteminin “mevcut durumu”, arzu edilen bir dizi “durum”a göre nerelerde bulunduğu gösteren, *anlık (snap-shot)* bir karşılaştırmadır. Ama bu resmi –bütün resimlerde olduğu gibi– binlerce nokta meydana getirmektedir ve bunları tek tek tanımlayarak resmi anlamak pratik değildir. Bunun yerine, çevrelerini olabildiğince iyi temsil edebilen daha az sayıda nokta seçilmelidir.

Bu yaklaşıma göre seçilebilecek az sayıda gösterge, mevcut durumu göstermek için *gerekli* fakat *yeterli* değildir. Yeter koşul, bu göstergelerin mukayese edilebileceği hedef göstergelerin de mevcut ve o hedeflerin de *niçin* tercih edilmiş olduğunun akılcılıkla açıklanabilir olmasıdır. Örneğin, “1998 yılında 150 adet ilköğretim okulu açılmıştır” gibi bir sayısal tanımlama, arzu edilen ne olduğu belli olmadığı için mevcut durumu açıklama açısından eksik anlamlıdır. Hatta, “*ihtiyaç olan 200 okuldan 150si açılmıştır*” denilse dahi, bu defa da *niçin* o kadar ihtiyaç öngörüldüğü belirtilmediği için mevcut durum tanımı yine eksik kalacaktır. Öngörülen ihtiyacın nedeni açıklanarak, “*Avrupa Birliğindeki ortalama okullaşma oranına erişmek için gereken 200 okula karşı 150 okul açılmıştır*” şeklindeki bir ifade dahi, *niçin* AB’nin hedef alındığı belli olmadığı için yine de eksik sayılmalıdır.

Sayısal hedefler mutlaka bir niteliksel betimleme üzerine inşa edilmiş olmalıdır. Bütün “*niçin*”ler ancak bu yolla yanıtlanabilir. Buna ise, yürütülen eğitim politikasının felsefesi denilebilir. Bu yaklaşım ilkelerine uyulmadığı takdirde, arzu edilen bir durumun mevcut olduğu izlenimi yaratabilecek *durum* tanımları ortaya çıkabilir. Bu ise, durumun saydamlığa kavuşmasına değil karanlıkta kalmasına yol açacaktır. Bu, vergilerin verimsiz kullanımının en sık rastlanan nedenlerinden biridir.

Hemen her düzeydeki eğitim kurumunun mevcut durumlarını açıklayan belgelerdeki yaklaşımın, yukarıda açıklanan bu yalın ama önemli ilkeye uymadığı rahatça söylenebilir. İlköğretim, lise ve yüksek öğretim ile ilgili toplu bilgilerin neredeyse tamamı, istatistiki bilgilerin derlenmesi, bunların değişik formatlarda sunumu ve gelecek için hedeflenenlerin, diğer temennilerle birlikte dile getirilmesinden ibarettir. Hangi eğitim kurumunda bir şeyden ne kadar bulunduğu (öğrenci sayısı, bina, donanım, yatırım vb); yıllar boyunca o şeylerin nasıl bir gelişme gösterdiği; gelecek için neler hedeflendiği gibi istatistiksel formattaki bu *mevcut durum* tanımları doğru, fakat pek işe yaramaz niteliktedir. Çünkü; durumu anlamak için *hangi* özelliklere bakılmak gerektiği, o özelliklerin *nasıl* olmaları gerektiği ve de en önemlisi *niçin* o özelliklere bakılması gerektiği belli değildir.

Halen mevcut durum göstergeleri olarak tercih edilenler, genelde eğitimin *niçin* yapıldığı ile ilgili olmayan alanlardan seçilmiştir. İlköğretim, lise ve yüksek öğretimde durum tamamen benzerdir. Başlıca endişe, okullaşma oranının artırılması, kimsenin dışarıda kalmaması şeklinde görünmektedir. Eğitimin kalitesi denilebilecek herhangi bir özellik ile ilgili gösterge mevcut değildir.»

- **Uygulamada :** Genellikle eğitimin içeriği ile ilgili olmayan göstergelerin kullanılması, bu önemli yönetsel araçtan yararlanılamayışına yol açmaktadır. Eğitsel göstergeler bağlamında üç grup göstergeden söz edilebilir:

1. Millî eğitim sistemi ile ilgili göstergeler,
2. Okulların bireysel performansı ile ilgili göstergeler,
3. Öğrencilerin yetkinlikleri ile ilgili göstergeler.

Bu göstergeler içinde ikincisi için, benimsenebilecek kimi ölçütler¹⁸ şunlardır:

- I. **Veli / Öğrenci (V/Ö) Memnuniyeti ölçütleri :** Bir ticari kurum olarak okulun “müşterileri”, öğrenciler ve onların velileridir. Bu ölçüt, bu kitlenin, ABCL’nden ne ölçüde “memnun” olduğunu ifade etmektedir. Müşteri mutluluğu kavramı son yıllarda, başarı ölçütleri içinde en ön sıralara yükselmiştir.
- II. **Eğitsel performans ölçütleri :** Kurumun, “en mükemmel” olarak yapması gereken işlev olarak, eğitim-öğretim faaliyetleri alınmıştır. Bunların içinde, dersler ve ders dışı etkinlikler, disiplin, devam gibi öğeler de ölçülmektedir.
- III. **Çalışanların memnuniyeti için ölçütler :** Öğretmen ve diğer personelin işlerinden memnun olmaları, bir biçimde işlerini yapmadaki verim ve etkinliklerine, o da dönerek okulun çeşitli alanlardaki başarılarına yansıtacaktır. Çalışanların memnuniyeti ile, o okula karşı duydukları bağlılık ve onun çeşitli dışavurumları kastedilmektedir.

¹⁶ A.g.e. (7)

¹⁷ Bu bölümdeki açıklamalar, UNDP ülke raporunu oluşturmak üzere TESEV-Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı tarafından hazırlanan bir çalışmadan alınmıştır.

¹⁸ Avrupa Kalite Ödülü için mevcut sistemden yararlanılarak tanımlanmış ölçütlerdir.

No : 12

Kavram : *uzman öğretmen*

Karşılıkları

- Türkçe’de (eski) : ??
- Türkçe’de (yeni) : *uzman öğretmen*
- Yabancı Dilde : *competent teacher* (İng.)

Kavrama Yüklenen Anlam(lar)¹⁹

Uzman öğretmenlerin -yani çalışmalarının çok iyi eğitim sonuçları verdiği öğretmenlerin- vasıflarının veya özelliklerinin saptanmasında yakın geçmişte epey araştırma yapılmıştır. Lee Shulman, Robert Sternberg ve başkalarının yapıtları bu konuya yararlı ön ışık tutmaktadır. Uzman öğretmenler acemi öğretmenlerden ya da daha az acemi olanlardan en azından üç bakımdan ayrılmakta. Bir kere kendi dallarında daha çok bilgi sahibi oluyorlar ve bu bilgileri sorunları çözümlmek için uygulayabilme yetenekleri var. İkinci husus, uzmanlar daha randımanlı oluyor, dersane ortamında daha az zamanda daha çok şey yapabiliyorlar. Üçüncü husus da, uzmanlar yaptıklarına daha vâkif, kendi alanlarındaki öğretim ve öğrenci sorunlarına yeni ve yararlı çözüm getirme olasılıkları daha çok. Örneğin İngilizce veya fizik gibi belirli bir konuda uzmanlığı olan uzmanlar, aynı zamanda, bilgileri ile öğrencileri teşvik edici ve anlaşılır olan öğretim yöntemleri arasında bağlantı kurma yeteneğine de sahiptirler,

Önerilen Kavramsal Açıklama (tartışma için) : *Yukarıdaki açıklama önerilir*

KATKILAR

Lütfen, önerilen kavramsal açıklamaya ilişkin katkılarınızı aşağıya yazarak, yukarıdaki kavramın, Arama Konferansı katılımcıları arasında ortak bir içerik kazanmasına yardımcı olunuz... (gerekirse ek yaprak kullanınız)

¹⁹ A.g.e (7)

Kavram : *Gestalt okulu (Gestalt school)*

Kavrama Yüklenen Anlam(lar)²⁰

"Gestalt" sözcüğünün kökeni Almanca, anlamı "örüntü" ya da "alan" sözcüğü ile karşılanabilir. Gestalt psikolojisinin ünlü görüşü, bütün'ün, bütün'ü oluşturan parçaların toplamından daha büyük olduğu mahiyetindedir. Tıpkı güzel bir yorganın, bir araya getirilip dikilmiş kumaş parçaları yığımindan öte bir şey olduğu gibi. Gestalt kuramı, insan varlıklarının temelde bilgilerini tutarlı bütünlere dönüştüren bir takım algılayıcı varlıklar olduğunu söyler. Gestalt kuramı, *constructivism* (yapıcılık), *discovery learning* (keşif yoluyla öğrenim) ve *cooperative learning* (işbirlikçi öğrenim) gibi öğretim/öğrenim yenilikleri getirmiştir. Bütün yapılarını aşamalara, programlı öğrenimde olduğu gibi bölümlere bölmeyi savunan *reductionist* (indirgemeci) yaklaşımlara karşıttır.

Önerilen Kavramsal Açıklama (tartışma için) Yukarıdaki açıklama önerilir.

KATKILAR

Lütfen, önerilen kavramsal açıklamaya ilişkin katkılarınızı aşağıya yazarak, yukarıdaki kavramın, Arama Konferansı katılımcıları arasında ortak bir içerik kazanmasına yardımcı olunuz... (gerekirse ek yaprak kullanınız)

²⁰ A.g.e (7)

Kavram : *başarı*²¹

Karşılıkları

- Türkçe’de (eski) : *muvaffakiyet*
- Türkçe’de (yeni) : *başarı*
- Yabancı Dilde : *success* (İng)

Kavrama Yüklenen Anlam(lar)

“Çok başarılı” diye nitelenen bir gruptan söz edildiğine göre, daha az başarılı ve sıradan başarılı diyebileceğimiz gruplar da olmalı. Çok başarılı olanlar, okulda olsun, daha sonraki yaşamlarında olsun çok çalışkan olanlar. Bunları güden, başarısız olma ya da ceza korkusu değildir, sadece başarılı olma gereksinimidir; sınava girme ya da derece alma gereksinimi; bir şeyi gerçekleştirme gereksinimi. Çok başarılı biri için, bir şeyi gerçekleştirme (örneğin kendi işini kurma) ya da bir görevi görme (örneğin bahçenin otunu yolma) büyük bir sevinç olmaktadır.

Duvar örme bir başarı örneğidir. Eskiden boş olan yerde şimdi bir duvar vardır. Bir kitap yazmış olmadan duyulan başarı duygusu, o kadar belirgin değildir. O kitap somut olarak yazılmış ve basılmış olabilir, ama beğenildiğini belirtecek, satın alınıp okunmuş olma, tutulmuş olma gibi eylemler yoksa başarıdan söz edilemez. Başka kimselerin yargısına tâbi başarı, düş kırıklığına uğraticı, anlaşılması da güç bir kavram.

Başarı denilen şey, Everest tepesine tırmanma veya tek kürekle Atlantığı geçme gibi olağanüstü bir şeyi gerçekleştirmek midir, yoksa aynı zamanda insanın, kendi domateslerini kendinin yetiştirmesi ya da yatak odasını kendinin süslemesi gibi bir şey olup bu kapsam içine girer mi acaba? Söz konusu olan şey, bir politikacı veya televizyon sunucusu gibi dünyaca tanınan biri olmak mıdır, yoksa tahtadan oyduğu eserlerini kimseye göstermeyen ya da onları satmaya çalışmayan birinin, kendisiyle olan bir başarı anlaşması mıdır? Başarı psikolojisi her iki durumda da geçerli gibi. Everest’e çıkmayı başarı olarak gören kişi, o başarı yöntemini seçmiştir sadece; daha kişisel ve daha az onu bunu ilgilendiren yöntemler aşırı cesaretsizce anlamına gelmez. Churchill’in ressamlıktan ve bahçesindeki duvarı örmeden aldığı zevkin tıpkı politik hayatta elde ettiği başarı zevkinin aynı olduğu söylenir. Ünlü kişilerin sırf zevk için yaptıkları yan uğraşları, başkalarına bağlı olmayan bir başarı duygusu sağlamaktadır onlara. Bir çok alanlarda olduğu gibi, burada da, esas sorun, beklentiler ile onları gerçekleştirebilme yetisidir.

Kavramla İlgili Sorunlar : Değişik anlamların yüklenmesi sorunu kısmen de olsa vardır.

Önerilen Kavramsal Açıklama (tartışma için) Yukarıdaki açıklama önerilmektedir.

KATKILAR

Lütfen, önerilen kavramsal açıklamaya ilişkin katkılarınızı aşağıya yazarak, yukarıdaki kavramın, Arama Konferansı katılımcıları arasında ortak bir içerik kazanmasına yardımcı olunuz... (gerekirse ek yaprak kullanınız)

²¹ 14-26 sıra numarası arasındaki kavramlar şu eserden seçilmiş ve Ender Gürol tarafından Türkçeye çevrilmiştir: DeBono, E., Words Power, An Illustrated Dictionary of Vital Words, Penguin Books, 1990

No : 16

Kavram : *inanç*

Etimolojik Kökleri

- Türkçe’de (eski) : *itikat* (çoğul) > *itika* (Arapça isim) = 1. Dügümlenip kalma, bir şeye bağlanma 2. İnanma, gönülden tasdik ederek inanma
- Türkçe’de (yeni) : *inanç*
- Yabancı Dilde : *belief* (İng.)

Kavrama Yüklenen Anlam(lar)

➤ **Teorik olarak :**

İnsan zihninin en değerli şeyi inanma arzusudur. Zihin, gördüğü şeyleri ancak, kestirilebilen bir örüntü halinde bir araya getirerek çalışabilir. Bu örüntü, sonradan ne kadar yanlış olduğu ortaya çıksa dahi, gelecekle ilintili her hangi bir eylemi oluşturur. Duyularımızın bizim için bir araya getirdiği bu örüntülere inanmaktan başka çaremiz yoktur.

Sahne sihirbazları en olmayacak inanç örnekleri sergiler. Becerikli bir sihirbaz, seyircilerinin sadece çoğunluğunun değil, tümünün gözlerini boyayabilir. Bunu, el çabukluğuyla beklentilerimiz ve beklentilerimize olan inançlardan yararlanarak gerçekleştirir. Satış elemanları da, bir ürüne inanmamız için duygularımızla oynamayı iyi bilir.

Yıldızların davranışlarımızı etkilediğine dair hiç bir belirti yokken, astroloji gittikçe popüler olmakta. Bu inancın gücü, dinde yeri olmayan bir özelliğindedir: yani bir şeyi ölçme yeteneğinde. Gezegenlerle yıldızların çizdiği yollar büyük bir dakiklikle ölçülebilir. Bu dakik ölçme insanı alabildiğine etkilemekte, yapılan çıkarsamalar da çok çekici olduğuna göre, gök cisimlerinin insan davranışı üzerindeki etkisine inanmamız gerekmez mi?

Bir gazetenin yarışlarda altı muhabiri vardır. Bunların her biri başka bir ata oynar. Yarışta altı at olduğuna göre aralarından biri ister istemez kazanacaktır. Ancak, bu muhabiri tutanların gözünde, doğruyu bilen o olduğuna göre, işin içinde bir iş olmalıdır; başarısızlığa uğrayanlara kulak asan olmaz. Algımızı görmek istediğimiz şeye göre biçimlendirebiliriz, o zaman gördüğümüz şey de ilk baştaki algılarımızı pekiştirir.

Bir şeyhe inandıysanız her dediği hikmet olur. Falcıya inanacak olduğunuz takdirde her hangi bir olayı onun dediğine uyacak biçimde yorumlamaya kalkarsınız.

İnanç, bir kanıta tepkiden çok bir coşku sorunudur. Ola ki bu da içgüdü gibi insanın yaratılışından gelen bir şey.

- **Uygulamada :** Yalnızca din bağlamında kullanılırken, giderek örgütler için de “*inanç sistemleri*” olarak kullanılır olmuştur.

Önerilen Kavramsal Açıklama (tartışma için) : Yukarıdaki açıklama önerilir.

KATKILAR

Lütfen, önerilen kavramsal açıklamaya ilişkin katkılarınızı aşağıya yazarak, yukarıdaki kavramın, Arama Konferansı katılımcıları arasında ortak bir içerik kazanmasına yardımcı olunuz... (gerekirse ek yaprak kullanınız)

Kavram : yanlamasına (yanal²²) düşünme

Karşılıkları

- Türkçe'de (eski) : ??
- Türkçe'de (yeni) : Yanlamasına (yanal) düşünme
- Yabancı Dilde : lateral thinking

Kavrama Yüklenen Anlam(lar)

Baba Noel ağacını süsleye dursun, iki yaşındaki oğlu, babasının ağaca taktığı her süsü çekip almaktadır. Çocuğu parkına koymaya tam karar vermişken, karısı, ağacı, parkın içine koymanın, çocuğu dışarda bırakmanın daha akla yatkın olduğunu ileri sürer. Burada, çocuk ağaçtan uzaklaştırılacağına, ağacın çocuktan uzaklaştırılması söz konusudur. Yanlamasına düşünme, nesnelere başka bir açıdan bakmak üzere kişinin yana kaymasını öngörmektedir. Tek bir belli yaklaşımda ayak direyerek ilerlemeye çalışılacağına, yanlamasına düşünen başka yaklaşımlar arar.

Aynı çukuru derinleştirerek bir başka yerde çukur açmış olamazsınız. Şehirdeki park etme sorununun tek yolunun kullanılacak sayaçlar, konulması gereken yerler, kontrol edilme yolları konusunda karar vermekle harcar zamanını. Yanlamasına düşünün kişi başka yaklaşımlar arar: farlarını açık tuttıkları sürece sürücülerin istedikleri yere park edebilmelerine izin verir; sürücülere çıkaracağı bir kartla haftada sadece bir kez parasız park etme izni verir, böylece arabaları dönüşümlü kullanma olanağı yaratır; sürücülerin, ücret ödemeleri koşuluyla, şehirde istediği yere park etmelerini sağlayacak kart verebilir.

Bizim düşünme geleneklerimiz mantıksal düşünmeye dayanmakta, bundan şaşmamaktadır; olaylara belli bir açıdan bakmada direnip, bir takım şeyler elde etmeğe çalışırız. Buna dikey düşünme diyebiliriz. Dikey düşünme tarzı fikirleri kullanmak için, yanlamasına düşünme tarzı ise fikirleri değiştirmek içindir.

Düşünme eyleminin büyük bir bölümü mantıksal aşamada değil, ondan önce gelen algısal aşamada yer almaktadır. Yanlamasına düşünme, algıları değiştirme ve nesnelere yeni görüş açılarından bakmayı içermektedir. Yanlamasına düşünme, yaratıcılığın pratik yoludur. (Örneğin here zamanki durumu tersine çevirerek oluşturulan) atlama taşı kullanma gibi bir çok teknik ve rastlantısal sözcük türettirme gibi yollar vardır. Yanlamasına düşünme yaratıcılığı bir alet haline getirir. Zihin gibi bir örüntüleme sisteminde kıskırtı analiz kadar önemlidir – fikir değiştirmede daha büyük önem arzeder. Yanlamasına düşünme kavramı yazar tarafından 1966'da ortaya atılmıştır.

Önerilen Kavramsal Açıklama (tartışma için) Yukarıdaki açıklama önerilir.

KATKILAR

Lütfen, önerilen kavramsal açıklamaya ilişkin katkılarınızı aşağıya yazarak, yukarıdaki kavramın, Arama Konferansı katılımcıları arasında ortak bir içerik kazanmasına yardımcı olunuz... (gerekirse ek yaprak kullanınız)

²² Lateral sözcüğü zaman zaman *yanal* olarak da çevrilmektedir.

Kavram : *ahlak*

Karşılıkları

- Türkçe’de (eski) : *ahlak* > *hulk* (Arapça isim) = insanda bulunan ruhi ve zihni haller, iyilik etmek ve fenalıktan çekinmek için takibi lazımgelen usul ve kaideleri öğreten ilim
- Türkçe’de (yeni) : *ahlak*
- Yabancı Dilde : *moral*

Kavrama Yüklenen Anlam(lar)

- **Teorik Olarak :** Bazen öyle olur ki, güçlü bir sav, sonuna kadar götürüldüğünde, bunun, kişinin bir şey yapma “ahlâksal yükümlülüğü” nden ileri geldiği ortaya çıkabilir. “Ahlâksal yükümlülük” etiketinin yerindeliği, bir kimsenin, bir başkasının yapmasını gerek gördüğü her şeye uygulanabilmesindedir.

Yasal yükümlülüğü yasa koyar. Teknik ya da iş yükümlülükleri gibi başka yükümlülükleri durumlar saptar. Bir asma köprü yapımında örneğin tel halatların köprüyü tutacak gücte olması, aynı zamanda rüzgarın neden olacağı salınlara karşı da önlem alınmış olması gerekir. İş hayatında, pazarın en aşağı ucunda, ortasında ya da üst düzeyinde yapacakları alışverişlerde halk kesimlerinin satın alma güçlerini tek tek dikkate almak gerekir. Kötü sergilenen bir ürünün satışı da kötü olur.

Söz konusu olan şey, “ahlâksal yükümlülük” ise, kişi şöyle der: “*Toplumun geri kalan kısmı namına, bana öyle geliyor ki, bizim normalde yaptığımız şeyleri nazarı itibara alacak olursak, siz falan şekilde hareket etmek zorundasınız*”. Biri bir galeriye düşük fiyata bir tablo satar. Galerici birden tablonun ünlü bir ressamı ait olduğunu farkeder. Bu durumda, galerici, ödediği eksik ücreti tamamlamak için satıcıyı bulmak gibi ahlâksal bir yükümlülük içinde midir? Galerinin kendi birlikişiliği sonucu tablonun değeri anlaşıldığına göre, böyle bir yükümlülüğü olmadığı düşünülebilir. Derken galerici tabloyu bir koleksiyoncuya yüksek bir para karşılığı satar. Sonradan, tablonun aslında sahte olduğu ortaya çıkar. Bu durumda, galerinin koleksiyoncuya sattığı tabloyu parasını iade ederek onu geri almak gibi ahlâksal bir yükümlülüğü var mıdır? Çünkü galerici “bilirkişiliğini” kullanarak tabloyu orinjalmiş gibi satmış olduğuna göre, böyle bir yükümlülüğü olduğu düşünülebilir. Galerici kendisinin namuslu davrandığını, kanunen alıcının tabloyu bir bilene göstermiş olması gerektiği savını ileri sürebilir. Eğer galerici bu kez ilk satıcının tablonun sahte olduğunu bildiğinden kuşkulandığı takdirde, ilk satıcının galeriye aldığı parayı iade etme gibi bir ahlâksal yükümlülüğü var mıdır? Muhtemelen yoktur, çünkü ilk satıcı tabloyu ille de şu fiyata satacağım demiş değildir, sadece galerinin safdilliliğinden yararlanmıştı.

Ahlâksal yükümlülükler, tam yasal biçimlerinde dile getirilmemiş olsalar bile, doğal adalet ve hukuk kavramlarının ifadeleridir. Örneğin, emeklilik hakkını kazanmasından bir yıl önce hastalanan bir kimseye, emeklilik hakkının verilmesi ahlâksal bir yükümlülük sayılabilir.

- **Uygulamada :** En çok aşınıp içi boşalmış kavramlardan birisidir. Halk arasında giderek cinsel alana özgü davranış ve tutum kuralları ağırlıklı olarak anlam kazanmıştır. Bunun dışında ise genellikle ağır eğrilikleri betimlemek için kullanılmakta, gerçekte ahlak kuralları ihlali olan çoğu eğrilik ahlaksızlık kategorisine dahiy olarak algılanmamaktadır. Örneğin *çıkarcı ilişki* (Bkz. Sıra No 27) bunlardan birisidir.

Kavramla İlgili Sorunlar Toplum yaşamına şekil veren, onu düzenleyen öğelerin başında gelen bu kavramın içinin boşalıp anlam fakirleşmesine uğramasının, çeşitli yaşam kesitlerinde neden olduğu olumsuzluklar kolayca tahmin edilebilir.

Önerilen Kavramsal Açıklama (*tartışma için*) Yukarıdaki (teorik) açıklama önerilmektedir.

KATKILAR

Lütfen, önerilen kavramsal açıklamaya ilişkin katkılarınızı aşağıya yazarak, yukarıdaki kavramın, Arama Konferansı katılımcıları arasında ortak bir içerik kazanmasına yardımcı olunuz... (gerekirse ek yaprak kullanınız)

Kavram : etik

Karşılıkları

- Türkçe’de (eski) : *ahlak* > *hulk* (Arapça isim) = insanda bulunan ruhi ve zihni haller, iyilik etmek ve fenalıktan çekinmek için takibi lazımgelen usul ve kaideleri öğreten ilim²³.
- Türkçe’de (yeni) : *etik* (??)
- Yabancı Dilde : *ethics* (Gr.)

Kavrama Yüklenen Anlam(lar)

- **Teorik Olarak :** Belirli bir alana uygulanan bir dizi ahlaki (Bkz. 23-ahlak) ilkeler kümesi²⁴. *Tıp etiği, sanat etiği, müteahhitlik etiği* vbg. Diğer yandan, Yunanca köküne göre “bir kişinin ahlaki karakteri” anlamını taşır²⁵.
- **Uygulamada:** Uygulamada *ahlak* ve *etik* eş anlamlı olarak kullanılmaktadır.

Kavrama ilişkin sorunlar: Genel ahlak ile, onun, belirli bir alana uygulanışını betimleyen etik kavramlarının aynı sayılması bir kavram kargaşası ve dolayısıyla da bir ifade zafiyeti yaratmaktadır.

Önerilen Kavramsal Açıklama (tartışma için) Yukarıdaki teorik açıklamanın benimsenmesi önerilmektedir.

KATKILAR

Lütfen, önerilen kavramsal açıklamaya ilişkin katkılarınızı aşağıya yazarak, yukarıdaki kavramın, Arama Konferansı katılımcıları arasında ortak bir içerik kazanmasına yardımcı olunuz... (gerekirse ek yaprak kullanınız)

²³ A.g.e. (3)

²⁴ Webster Dictionary

²⁵ A.g.e. (4)

Kavram : *çıkar çelişkisi*

Karşılıkları

- Türkçe’de (eski) : ??
- Türkçe’de (yeni) : *çıkar çelişkisi*
- Yabancı Dilde : *conflict of interest* (İng.)

Kavrama Yüklenen Anlam(lar)²⁶

“Bir konudaki çıkarın korunması görevini üstlenen birisi, aynı konuda kendisine çıkar sağlayamaz”, çıkar çelişkisi kavramının açıklamasıdır. Aşağıda, bu kavramla ilgili bir makale yer almaktadır:

«Milletvekillerinin kendileriyle ilgili ayrıcalıklı yasalar çıkarması ya da ellerindeki imkanları kendilerine çıkar -en genel anlamıyla- sağlayacak biçimde kullanması, son zamanlarda giderek yoğunlaşan biçimde medyada dile getirilmeye başlandı. Bu yoğunlukta şüphesiz ki kamuoyunun artan duyarlılığının da etkisi olmuştur.

Kamuoyu, temsilcilerini artık daha bir dikkatle izlemektedir. Bu duyarlık sevinilmesi gereken bir gelişmedir. Seçimden seçime bir partiye oyunu verip, böylece seçtiği kişilerin ne yaptığını 4-5 yıl izlemeyen bir seçmen profili yerine, öksürürken niçin ağzını kapatmadığını soran bir seçmen tabii ki çok daha iyidir.

Son olarak gündeme gelen bir konu, kamuoyunda “kıyak emeklilik” olarak bilinen ve kısa bir süre milletvekilliği yapan bir kişinin emeklilik hakkı kazanması ile ilgili bir yasadır. Çalışanların hiçbir kesimine sağlanmayan böyle bir ayrıcalığın -hangi gerekçeyle olursa olsun- onların vekillerine sağlanmasının mantıklı bir açıklaması yoktur. Nitekim kamuoyu da bu mantıksızlığa gereken tepkiyi göstermiş, birçok siyasetçi ve hatta siyasi parti, bu kanunun iptali için yasal yolları zorlayacaklarını beyan etmişlerdir. Muhtemelen bir yol bulunup bu yanlış yoldan geri dönülecektir.

Acaba böylelikle mesele bitmekte midir? Örneğin yarın öbürün bir başka konuda bir başka ayrıcalık gündeme gelmez mi? Elindeki yetkileri sürekli olarak kendisine bir avantaj sağlayacak şekilde kullanan bir kurum gerekli saygınlığı sağlayabilir mi? Halk, bu şekilde davranan temsilcilerine ve onlardan oluşan bir kuruma sahip çıkıp, “gerektiği zamanlar” onları korur mu? Bu soruların hepsinin de yanıtı “hayır”dır.

O halde mesele bitmemiş, daha yeni başlamaktadır. Daha doğrusu başlayıp başlamadığını, bu sorunu doğru anlayıp anlamadığımız gösterecektir. Eğer bu sorunu -bütün diğer sorunlarda olduğu gibi- kaynağına inmeden ve mesela “onlar çıkar sağlarsa biz de iptal ettiririz” formülüyle çözmeyi (ya da çözdüğümüzü sanmayı) düşünüyorsak, daha mesele başlamamış demektir.

Buradaki sorun, hareketlerine özel duyarlık gösterilen halkın temsilcilerinin ellerindeki imkanları kendileri için kullanmalarına karşı ne yapılacağı DEĞİLDİR. Sorun, medeni toplumların, ortak yaşamlarını düzenleyen değer ölçüleri dağılımına yüzlerce yıl önce attıkları bir kavramın, toplumumuzun dağılımında bulunmayışıdır.

Ne ithal edilmesi gerektiği bilgisi hariç her şeyi ithal edebilen toplumumuz, kavram ithalinin önemini ne yazık ki henüz farkedememiştir. Medeni toplumlar gibi olabilmek için onların davranışlarını taklit eden insanımız, onların davranışlarını düzenleyen kavramların farkında değildir sanki!

Bu eksik kavram, “çıkar çelişkisi”dir ve yalnız temsilcileri değil, halkın -büyük bir çoğunluğu- her an ve hiç gözünü kırpmadan bu kavramın ifade ettiği kuralı çiğnemektedir. Temsilcilerine karşı daha duyarlı olunmasının nedeni, onların ellerinde daha geniş yetkilerin bulunmasıdır. Taksi şoförü, elindeki “istediği konfor düzeyinde araç sürme yetkisini, en kısa sürede varmak ve dolayısıyla da yolcusunu azami derecede rahatsız etmek” yönünde kullanırken çıkar çelişkisi’ne düşmektedir.

Kamu veya özel kesimdeki satın alma görevlisi, satın alacağı malı kimden alacağına karar verirken, kendisine avanta sağlayan satıcıda karar kılarken de çıkar çelişkisi içindedir.»

Ticaretle uğraşan gazete ve TV’ler, bankacılık yapan sanayici, elindeki bilgileri borsada para kazanmak için kullanan yetkili, yurtdışı görevleri, para kazanmak, eşya almak, çocuğunu okutmak ya da geleceğini güvenceye almak için kullanan kamu görevlisi, ellerindeki imkanları kendilerine çıkar sağlamak için kullanmaktadırlar ve hepsi çıkar çelişkisi içindedirler. Sağladıkları çıkarların küçük olması, ellerindeki yetkilerin sınırlı olmasıyla ilgilidir. Taksi şoförünün kendini emekli edebilecek hali yoktur. Olsaydı yapabileceğinden kimsenin şüphesi olmamalıdır. Dikkatli bakılırsa toplumdaki hemen herkesin *çıkar çelişkileri* içinde bulunduğu görülecektir.

O halde mesele, bu kavramın ortak değerler dağılımımıza yerleştirilmesine ve bir yandan da gerekli caydırıcı düzenlemelerin yapılmasına gelmektedir.

Ancak, bunun yapılabilmesi için ortak değerler dağılımımız içinden bir kavramın dışarı çıkarılıp atılması gerekmektedir. Bu da, çıkar çelişkisi’nin tam tersi olan ve yüzde yüz yerli malı bir deyimdir: “*Bal tutan parmak yalar*”! Dikkat edilirse yukarıda birkaç örneği sıralanan çıkar çelişkisi örneklerinin hepsi, bu deyime tam olarak uymaktadır.

²⁶ Konuyu açıklamak üzere, M.Tınaz titiz tarafından Mart 1995 tarihinde İzmir GÖZLEM gazetesine yazılan bir yazıdan alıntılar yapılarak kullanılmıştır.

Kavram : *sistem, dizge*

Karşılıkları

- Türkçe'de (eski) : ??
- Türkçe'de (yeni) : *dizge, sistem*
- Yabancı Dilde : *system (İng., Fr.)*

Kavrama Yüklenen Anlam(lar)

- **Teorik Olarak**²⁷ : Sistem, kısımlardan meydana gelen bir bütün olup söz konusu kısımların birbirini etkileyiş tarzını ifade eder. Geleneksel düşünme tarzımızda ve kültürümüzde sistemlerden kaçınmışızdır ve bunlara yaklaşmamak için elimizden geleni yapmışızdır. Bu alışkanlık Yunan filozoflarının analiz kaygılarından kaynaklanmıştır. Bir sistemi parçalarına ayırmaya kalkışmak demek, nasıl işlediğini görmek için bir insanı doğramak demektir. Kısımlar birbirinden ayrıldı mı, aralarındaki etkileşim de ortadan kalkmış olur. Sistemlerin niteliğini ancak son on onbeş yıl içinde anlamaya başladık. Katedeceğimiz yol uzun henüz. Bilimi, toplumu ve kendimizi anlamak için kaydedilen ilerlemeler sistemlerle başatma becerimize bağlıdır. Şeyleri, kavramları ele alırken, ilgilenmemizi ve yemek pişirmemizi bekleyen dondurulmuş sebzelerle ilgilenir gibi ilgileniyoruz. Ne var ki, sistemler bizim dikkatimize kulak asmaz ve kendi doğalarına göre işlemeye devam ederler. Sistemlerin esas amacı sağ kalmaktır. Bunun nedeni sistemlerin çoğu, rastlantıya, kendi-kendini-örgütlemeye ve başarıya dayanan bir evrim süreci sonucu meydana gelmiştir. Ana sistemin sağ kalmasına katkıda bulunmaları için, sistemlerin alt-sistemleri olabilir. Sistem yapıdan öte bir şeydir. Sistem denen şey onu meydana getiren kısımların bütününden fazlasıdır.
- **Uygulamada** : Bu kadar çeşitli ve aynı zamanda belirsiz anlamda kullanılan ikinci bir sözcük az bulunur.

Önerilen Kavramsal Açıklama (tartışma için) Yukarıdaki açıklama önerilir.

KATKILAR

Lütfen, önerilen kavramsal açıklamaya ilişkin katkılarınızı aşağıya yazarak, yukarıdaki kavramın, Arama Konferansı katılımcıları arasında ortak bir içerik kazanmasına yardımcı olunuz... (gerekirse ek yaprak kullanınız)

²⁷ A.g.e. (21)

Kavram : *misyon (öz-niyet)*

Etimolojik Kökeni

- Türkçe’de (eski) : ??
- Türkçe’de (yeni) : *öz-niyet, misyon*
- Yabancı Dilde : *mission* (İng., Fr.) > *mittere* (Latince) = gitmesine izin vermek, gitmesine sebep olmak, yollanmasına sebep olmak, kökünden türetilmiştir²⁸

Kavrama Yüklenen Anlam(lar)

- **Teorik Olarak**²⁹ : «İster ticari, ister gönüllü, isterse siyasi bir kurumun niçin var olduğu ya da var edilmek istendiğini belirten “misyon ifadesi” acaba ne denli önemlidir ? Bir anket yapılıp “çok önemli” den “hiç önemsiz” e kadar çoktan seçme şansı verilse, herhalde alınacak yanıtların %99’u, “misyon ifadesi çok önemlidir” gibisinden olurdu. Böyle yapmayıp da, her kurumun kendi misyonunu belirlemek ve bunu tüm ilgililere - yalnız çalışanlar değil tüm taraflara - yaygınlaştırmak yolunda ne kadar süre ya da çaba harcadığı araştırılsa bu defa da tam aksine bir sonuç elde edilir ve % 1 ‘ler civarında bir süre veya çaba harcadığı ortaya çıkardı.

Son yıllarda şirketlerin vizyon ve misyon’larını saptamak amacıyla çalışmalar yaptığı gözleniyor. Acaba bir «misyon»a ilişkin ifade nasıl geliştirilmelidir ? Daha da öncelikli bir soru olarak, “*bunu kim geliştirmelidir?*”.. Acaba bir danışman firma mı yoksa ortak akla dayalı olarak birlikte mi ? Ama bundan da öncelikli bir soru, misyon’un yani varlık sebebi’nin tanımlanmasının “niçin” bu denli gerekli olduğudur.

Herhangi bir işe kalkışırken, o işe ait “misyon”un ne olduğunu bu denli az sorgulayışımızın başlıca nedeni, bir şeyin “*ne için var olduğu*” ile var olan birşeyin “*nelere yarayabileceği*” gibi tamamen farklı iki kavramın aynı sayılmasıdır. Aynı sayılma nedeni de, birinci sorunun yanıtlanmasının ikinciye göre çok zor oluşudur. “*Bir bardak niçin vardır?*” ile, “*bir bardak ne işlere yarar?*” sorularının cevapları tamamen farklıdır.

“*Ben şu işi niçin yapıyorum?*” sorusuna cevap aramak yerine, “*ben bu işi yapsam, acaba ne gibi yararlar sağlar?*” sorusuna hemencik verilebilecek yüzlerce yanıtla rahatlayıp, yaptığı işin esas nedenini (misyonunu) bir kenara bırakmak çok kolay değil midir ? Buradan kolayca çıkarılabilecek pratik bir yöntem, herhangi bir işe başladığında şu soru’nun sorulmasıdır. “*Ben bunu çok iyi bildiğim bir nedenle mi, yoksa sağlayabileceği bir veya daha çok yarar uğruna mı yapıyorum?*” Bu soru’nun yanıtı çoğu zaman ikincisidir ve yaptığı işin nedenini iyi bildiğini söyleyenler dahi büyük olasılıkla o şeyin sağlayacağı en önemli bir veya birkaç yarara dayanmaktadır.

“*Biz bunu niye yapıyoruz?*” sorusuna inatla yanıt aramak ve bu zorlu uğraş sırasında boyuna karşımıza çıkıp aklımızı çelmeye, artık daha fazla aramanın yersiz olduğuna bizi kandırmaya çalışan “*yaparsan filan faydaları olur*” yanıtlarına ısrarla direnmek, gelişmişlik ve gelişmemişlik arasındaki sert çizgiyi oluşturur.

Bir soru’nun cevabının bulunamayışının insanları deliliğe götürdüğü söylenir. Belki de çoğu insanya bu korkudan ya da kolayına geldiğinden, “*bunu niçin yapıyorum?*” sorusundan kaçıp, ilk akla gelebilecek “*bunun ne yararı vardır?*” a sığınmaktadır. Çeşitli girişimlere, hatta başarıya erişmiş girişimlere bakıldığında çoğunun, varlık nedeni (misyon) sahibi olmadığı, ama yararlarından bir veya birkaçının varlık nedeni sayıldığı görülecektir.

Varlık nedeni sorgulamasında kullanılacak bir diğer yöntem “kısa ifade”dir. Misyon ifadesi ne denli uzun olursa, “*bu niçin yapılıyor?*”a yanıtı “gibi” sayılabilecek birçok söze rastlanabilir. Buna göre, misyon ifadesini 10-15 sözcükle sınırlamak, sonra da bunu olabildiğince azaltmaya çalışmak geçerli bir yaklaşımdır.»

- **Uygulamada** : Daha çok, *görev* anlamında kullanılıyor. Bir kişi ya da kurumun *görevi* ile *misyonu* arasındaki farkın önemsenmeyişi, bu değerli kavramın sağlayabileceği yararlardan mahrum kalınmasına yol açmıştır. Ticari şirketler de dahil olmak üzere tüm kurumların, vazgeçilmez bir varlık nedeni olmalıdır. Bu nedenin, mutlaka ahlaki veya yasal olması, hatta başkaları tarafından önemsenmesi dahi hiç önemli değildir. Bir örgüt –ki ticari, gönüllü, mesleki, askeri, hatta yasadışı- mutlaka vazgeçemeyeceği bir nedenle kurulmuş olmalıdır. Günümüz Türkiye’inde çeşitli kurumların başta gelen sorununun “*ne için var olduğu*” noktasındaki bulanıklık (netsizlik) olduğu söylenebilir. Bu soruya yanıt ararken düşülen tuzak ise, *ne için var olduğu* ile *ne yararlar sağladığı* arasındaki derin uçurumdur.

Önerilen Kavramsal Açıklama (tartışma için) Yukarıdaki teorik açıklamanın benimsenmesi önerilir.

KATKILAR

Lütfen, önerilen kavramsal açıklamaya ilişkin katkılarınızı aşağıya yazarak, yukarıdaki kavramın, Arama Konferansı katılımcıları arasında ortak bir içerik kazanmasına yardımcı olunuz... (gerekirse ek yaprak kullanınız)

²⁸ A.g.e. (4)

²⁹ Kavramı açıklamak için, M.Tınaz Titiz’in, “Misyon: Bir Şeyin var Olma Nedeni” adlı yazısından alıntı yapılmıştır.

No : 30

Kavram : vizyon (*iddialı sonuç*)

Karşılıkları

- Türkçe’de (eski) : ??
- Türkçe’de (yeni) : vizyon (*iddialı sonuç*), *öngörü*
- Yabancı Dilde : *vision* (İng., Fr.)

Kavrama Yüklenen Anlam(lar)

- **Teorik Olarak**³⁰ : *Misyon* (Bkz. 29 - *Misyon*), herhangi bir girişimi, yönlendiği amaçtan saptırabilecek sayısız etkiler karşısında onu daima rotada tutabilecek güçte bir dürtü varsa söz konusudur. Aksi halde misyondan söz etmemek gerekir. Peki bu, bir girişimin misyonunun hiç değişmeyeceği, koşullarda bir değişiklik olduğunda ya da eksik ya da yanlış tanımlandığı anlaşıldığında da değiştirilmeyeceği anlamına mı gelmektedir?

Katıyetle hayır. Aksine, misyon her an göz önünde revizyona hazır bulundurulmalı, kişinin tüm çabasını yönlendirdiği bu “varlık nedeni”nin niçin edinildiğinden sürekli kuşkulmalıdır. Bu kuşku, girişim gücünü zayıflatan değil, tam aksine onu her an canlı tutan bir kuşkudur.

İşte, bu sürekli kuşku ve ona dayalı gözden geçirmelerin sonunda misyonun fazla değişmeden yerinde kalabilmesi, kişinin geleceğin koşullarını, eğilimlerini, tehdit ve fırsatlarını ne denli sezip akıl edebildiği ve bütün bunlara göre uzaktaki bir noktayı kestirebildiği ile ilgilidir. Bu da “vizyon” denilen kavramdır ve misyon ile böyle bir bağlantısı vardır.

Misyon, vizyona bağlanmış gergin bir çelik halata tutunarak, bizi bu halattan koparmaya çalışabilen sayısız etkilerle mücadele için yaratıcı önlemler alıp çaba harcayarak ilerlemeye benzetilebilir.

- **Uygulamada** : İçi boşalmış bir kavram olarak çeşitli anlamlarda kullanılmaktadır. Bir parlak –ya da sıradışı- fikir sahibi kişi pekala vizyoner olarak görülebilmektedir.

Önerilen Kavramsal Açıklama (*tartışma için*) Yukarıdaki açıklama önerilir.

KATKILAR

Lütfen, önerilen kavramsal açıklamaya ilişkin katkılarınızı aşağıya yazarak, yukarıdaki kavramın, Arama Konferansı katılımcıları arasında ortak bir içerik kazanmasına yardımcı olunuz... (gerekirse ek yaprak kullanınız)

³⁰ A.g.e.(23)

Kavram : öğrenme profili

Karşılıkları

- Türkçe'de (eski) : ??
- Türkçe'de (yeni) : öğrenme profili
- Yabancı Dilde : *learning profile* (İng.)

Kavrama Yüklenen Anlam(lar)

- **Teorik Olarak**³¹ :

Açıklama 1- Öğrenme tarzları, bir bireyin öğrenim deneyimindeki yaklaşımları, yorumları ve eylemleri ile aralarında ilinti kurulabilecek tutarlı davranış örüntülerini temsil eder. Bu alandaki *temel* araştırma, beyin araştırması ve kişilik tiplerindedir. Rita ve Kenneth bunu, Marie Carbo ve Herman Witkin gibi kimseler bazı *öğrenme stili* örnekleri önermiştir. *Alan bağımlı/alan bağımsız*, soyut/somut, görsel/işitsel, kinestetik/dokunsal olarak tanımladığı tarzlardan bazılarıdır. Bu tarzların her biri, öğrencilerin nasıl öğrenmesi gerektiği konusunda bir takım imalarda bulunmaktadır.

Öğrenme tarzı tezine göre bireyler öğrenim yöntemlerinde çok değişiklik göstermektedir. Yani, her kimse, kalıtsal ve çevresel etkilerin karışımının belirlediği sanılan "*modalite*" güçlerine sahiptir. *Görsel, sözel, mekânsal, dokunsal, kinestetik* öğrenme ve iletişim kurma gibi tercihlere bölünen bu modalite güçleri kişinin öğrenme profilini oluşturur. Bunun ötesinde de bazı şeyler vardır: örneğin, kişi sâkin bir ortamda mı, yoksa karmaşalı bir ortamda mı, başkalarıyla birlikte mi, yoksa yalnız mı daha iyi öğreniyor sorunu gibi.

Öğrenme tarzları insanın öğrenim davranışındaki özelliklerine göre ayırarak bir çeşit sınıflandırmasını yapmak alışlagelmiş bir şeydir. Muhtelif sınıflandırmalar bilişsel, coşkusal ve fizyolojik mülâhazalar içerir. Bilişsel açıdan, bir kimse soyut veya somut öğrenim özellikleri sergileyebilir. Coşkusal açıdan, bir kimse, öğrenme güdüsü için türlü kaynaklar bulabilir. Fizyolojik özellikler açısından da, ışık ve ısı durumu, oda düzeni gibi beğenileri olabilir. Bu alanların her biri için, bir kimsenin tarzını değerlendireceğini ileri süren bir takım araçlar mevcuttur.

Öğrenme tarzlarının esası, her birimizin bilgileri değişik şekilde alıp işleme tarzına dayanır; bu böyle olduğu için de öğretmenlerin, öğrencilerin en iyi şekilde nasıl öğrendiğini bilmek için elinden geleni yapması gerekir. Bu düşüncenin mantığı, hepimizin eşit olduğu ve zekâ ile yeteneğin insan varlıkları arasında eşit ama *farklı* biçimlerde tecelli ettiğini göstermektedir. Tipik okul atamaları bazı öğrencilerden yana veya onlara karşı davranma eğilimi göstermektedir. Ne var ki, bir kimse bir derste yeterince öğreniyor bir başkası pek bir şey öğrenemiyorsa, bu bir yetenek sorunu olmayabilir. Ders verme şeklinin, bir başkasının kine oranla bir kimsenin öğrenme tarzına daha uygun oluşundan kaynaklanabilir. Bundan anlaşılan, aslında yetenekli kişilerin, bir şeyi öğrenemediklerinden değil, sırf yaklaşım yanlışlığından, yaya kaldığıdır.

- **Açıklama 2 : Öğrenme Profili** : Kişinin, *Öğrenme Stili, Çoklu Zeka (multiple intelligence) Profili, İlgi Alanları, Sorun Alanları, Yetenek Profili ve Değer Envanteri*'nden oluşan bileşik profildir. Bu bağlamda:

- ❖ **Öğrenme Stili**: Kişini, görsel, işitsel, dokunsal ve kinestetik öğrenme yeteneklerinden hangi(ler)inin ne ölçüde baskın olduğunun ifadesidir.
- ❖ **Çoklu Zeka Profili**³² : Sözel, matematik-mantık, hacimsel (*spatial*), sportif, içe-dönük, kişiler arası müzik, doğal (*natural*), dinsel (*religious*) zeka tiplerinden hangi(ler)inin ne ölçüde baskın olduğunun ifadesi³⁶
- ❖ **İlgi Alanları**: Çoklu Zeka Profili ile bir ölçüde ilgili, ama daha çok aile-toplum etkileri altında oluşan alanlardır. (Örn: Müzik zekası yüksek olan bir kişi, aile-toplum bileşik etkisi altında spora yönelmiş ve o alandaki ilgisi-bir dereceye kadar- gelişmiş olabilir.)
- ❖ **Sorun Alanları**: Kişinin hangi konularda sorunları olduğu, öğrenme profilini yakından etkiler.
- ❖ **Yetenek Profili**: Kişinin fiziksel ve ruhsal yetenekleri ve yeteneksizlikleri, öğrenme profilini yakından etkiler.
- ❖ **Değer Envanteri** : Kişinin, iyi-doğru-güzel'lerden oluşan yargılarının kendince bilinmesi, kendini tanıma yolunda önemli bir adımdır.

- **Uygulamada** : Birkaç özel okuldaki uygulamanın dışında, Türkiye'de bu kavramlar eğitim konuları gündeminde değildir.

Önerilen Kavramsal Açıklama (tartışma için) : Yukarıda iki ayrı başlık altında verilen açıklamaların çelişen bir yanı olmamakla birlikte ikinci açıklamanın, sadeliği ve açıklığı nedeniyle benimsenmesi önerilir.

KATKILAR

³¹ Bu açıklamaların birinci bölümü a.g.e (7) referansından alınmıştır. İkinci bölüm ise, BEYAZ NOKTA® VAKFI literatürüne dayanmaktadır.

³² MI-Multiple Intelligence

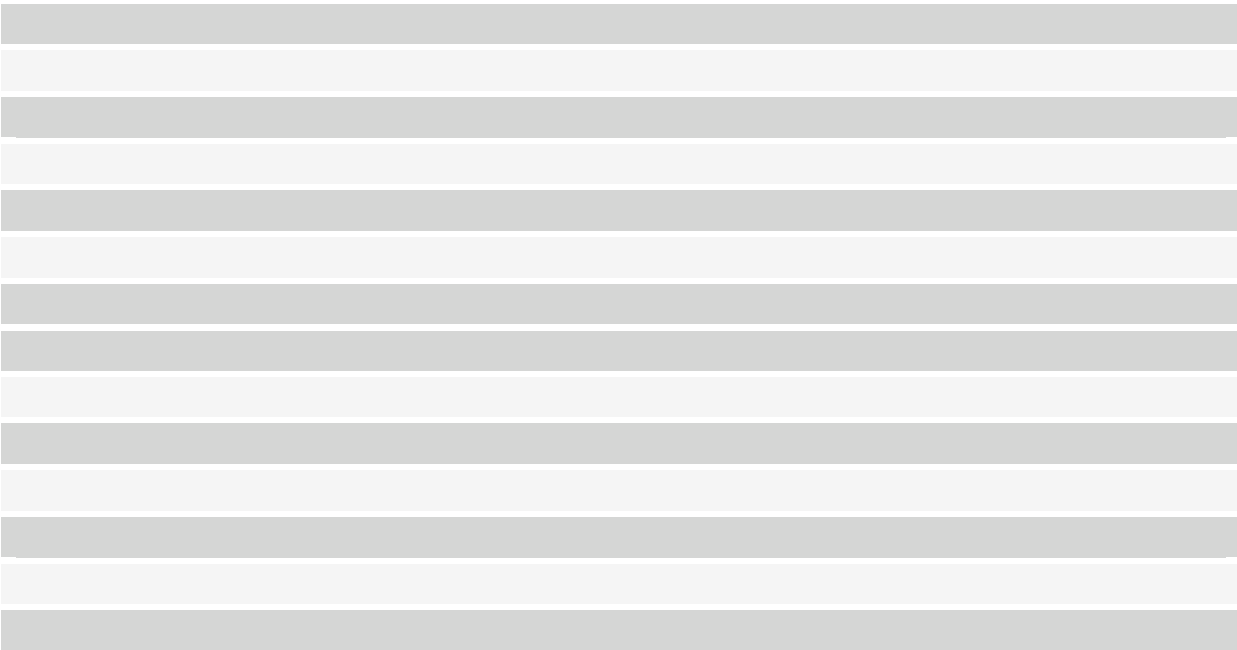
No : 33

Kavram : “*Tehdit Altındaki Ulus*”

Açıklama : “*Tehdit Altındaki Ulus*”, A.B.D.de Eğitimde Mükemmellik Ulusal Kurulu tarafından 1983’de yayımlanan ve Amerika’nın eğitim krizine ilişkin tehlike çanları çalan ve bugünkü reformu ve yeniden yapılaşmayı başlatan tarihi önemi olan bir rapordur. Bu rapor üniversite mezunlarına ve yeni derslere gittikçe artan ihtiyaç gibi hususlarda da bir takım önerilerde bulunuyordu. Rapordan sık sık alıntılar yapılmaktadır. “*Toplumumuzun eğitim temelleri, ulus ve halk olarak geleceğimizi tehdit eden gittikçe artan bir kısırlık tarafından kemirilmekte*”. “*Düşman bir yabancı kuvvet Amerika’ya, bugünkü kısır eğitim performansını zorla kabul ettirmeye kalkacak olsa, bunu bir savaş durumu olarak kabul etmemiz işten bile değildir. Günümüzde bunun böyle olmasına müsaade ettik*”. “*Yaptığımız şey düpedüz düşüncesizlik, tek yanlı eğitim seferberliğinden vazgeçmek*.”

Kavram : “*-Hala-Tehdit Altındaki Ulus*”

Açıklama : Thomas B. Fordham Vakfı tarafından 30 Nisan 1998’de, yukarıda anılan “*Tehdit Altındaki Ulus*” raporundan tam 15 yıl sonra yayımlanan ve ilk raporun bir işe yaramadığını, daha radikal yaklaşımlar yapılmak gerektiğini açıklayan bir rapordur.

No : 34

Kavram : *paradigma, paradigma kayması*

Etimolojik Kökleri

- Türkçe’de (eski) : ??
- Türkçe’de (yeni) : *paradigma*³³ *kayması*
- Yabancı Dilde : *paradigm (shift) > paradeigmatikos (Gr.) = çeşitli örneklerin diyagram veya kalıp şeklindeki tablosu > deik = göstermek, para = yanısıra, birlikte, para-deig = birlikte, kalıp halinde göstermek*³⁴

Kavrama Yüklenen Anlam(lar)

- **Teorik Olarak**³⁵ : *Paradigma ve paradigma kayması* Thomas Kuhn'un *The Structure of Scientific Revolutions* (Bilimsel Devrimlerin Yapısı) adlı kitabında popülerize edilmiştir; bu kitapta Kuhn, bilimsel olsun olmasın, dünya görüşümüzün, mevcut paradigma ya da örnek tarafından şartlanmakta olduğunu ileri sürmektedir. Bilimsel bilgi, genelde sanıldığı gibi, küçük adımlar (*incremental*) halinde artarak ilerliyor değildir; nesnelere hakkında birbirinden apayrı düşünce tarzlarına müsaade eden yeni temel keşiflerle, paradigmaların kaymasıyla (*shifting*) gerçekleşmektedir. Bu paradigma kayma olayına bir örnek Kopernik devrimidir; yeryüzü evrenin ortasındaki yerinden alınmış kozmosun kıyısına köşesine itilmiştir. Böyle bir paradigma kayması din, felsefe, edebiyat vb üzerinde etki yapacak kadar güçlüdür. Paradigma ve paradigma kayması, yakın geçmişte eğitim literatüründe son derece şişirilmiş ve yanıltıcı bir anlam kazanmıştır. Gelip geçici bir sürü eğitim *modaları* , bunları teşvik edenlerce göklere çıkarılmış, bunlar okul, öğrenim, öğretim ve not verme vb hakkındaki yepyeni yöntemlere götüren, paradigma kaymaları olarak övülmüştür.
- **Uygulamada** : Dilimizde nadiren kullanılan bu kavram, eğitim gündemimiz içinde yer almamaktadır.

Önerilen Kavramsal Açıklama (tartışma için) : Yukarıdaki açıklamanın benimsenmesi önerilir.

KATKILAR

Lütfen, önerilen kavramsal açıklamaya ilişkin katkılarınızı aşağıya yazarak, yukarıdaki kavramın, Arama Konferansı katılımcıları arasında ortak bir içerik kazanmasına yardımcı olunuz... (gerekirse ek yaprak kullanınız)

³³ Paradigma sözcüğünün Türkçe olmayışına karşın henüz karşılayacak bir terim kullanılmıyor.

³⁴ A.g.e. (4)

³⁵ A.g.e. (7)

No : 35

Kavram : öğretim

Karşılıkları

- Türkçe’de (eski) : *tedrisat*
- Türkçe’de (yeni) : *öğretim*
- Yabancı Dilde : *teaching (İng.)*

Kavrama Yüklenen Anlam(lar)

- **Teorik Olarak**³⁶ : Jean Piaget, öğretimi, öğrencilerin bilişsel yapılarının yeşerip gelişeceği çevrelerin saptanması olarak tanımlar. Böyle bir tanım öğretmenin *yardımcı* kavramıyla uyuşur. *Doğrudan* eğitim öğretim yanlısı olanlar, öğretimi, gereksinen beceri, bilgi ve değerleri öğrencilerle paylaşmaktır, şeklinde tanımlayabilir. Hangi görüş paylaşırsa paylaşılsın, öğretimin, sadece çocuğa göz kulak olmak işi olmadığı konusunda herkes hemfikirdir. Öğretim, planlama, teşkilatlanma, eylemde bulunma, not verme, özellikle de sürekli sorun-çözümleme gibi hususları kapsar.
 - **Uygulamada** : Teorik çerçeveden oldukça farklı bir anlam kazanmıştır. Öğrenme olgusunun oluşabileceği ortamların oluşturulması yerine, doğrudan bilgi verme geleneği yerleşmiştir.

Kavramla ilgili sorunlar: Eğitim alanı neredeyse bütünüyle “öğretim” kavramıyla kaplanmıştır. Sorun yalnızca bilgilenmenin dışında kalan duyuşsal öğelerin dışlanması ibaret değildir. Verimi son derece düşük olan, öğrencinin profilini (Bkz. 32-Öğrenme Profili) dikkate almayan, tek yanlı bir koşullandırma sürecinin eğitim kavramı olarak yerleşmiş olması son derece önemli bir sorundur.

Önerilen Kavramsal Açıklama (tartışma için) : Teorik olarak verilen açıklamanın benimsenmesi önerilir.

KATKILAR

Lütfen, önerilen kavramsal açıklamaya ilişkin katkılarınızı aşağıya yazarak, yukarıdaki kavramın, Arama Konferansı katılımcıları arasında ortak bir içerik kazanmasına yardımcı olunuz... (gerekirse ek yaprak kullanınız)

³⁶ A.g.e. (7)

No : 36

Kavram : *yıl boyu okul*

Karşılıkları

- Türkçe'de (eski) : ??
- Türkçe'de (yeni) : *yıl boyu okul*
- Yabancı Dilde : *year-round school* (İng.)

Kavrama Yüklenen Anlam(lar)

- **Teorik Olarak**³⁷ : Yıl-boyu sürekli eğitim veren okullar, öğretim yılını yeniden düzenlemekte; bu okullarda çocuklara geleneksel 3 aylık yaz tatili verilmemektedir. Sürekli eğitim veren okullar kavramının modası geçmiş görünüyor. Yüzyılın başında görülen bir kavramdı bu. Tarıma dayalı öğrenim döneminden vazgeçme yöntemi olarak gösterilmişti.

1990'larda eğitimin *yeniden yapılanması* 1990'larda bu fikre yeniden dikkat yöneltmesine yol açmıştır. Dolayısıyla bir çeşit Rönesans söz konusu olmaktadır. Sürekli eğitim tek bir kuvvetin sonucu değildir. Eğitim kurumunun kaynağı, belirli, ama apayrı yönlerinden gelmektedir. Gruplardan birinin bir takım ekonomik kaygıları vardır: bu grup, yıl boyu eğitimin vergi mükelleflerine paralarını tasarruf ettireceğine inanmaktadır, bir ötekine göre, yıl boyu okullarının eğitsel/öğrenimsel avantajları vardır. Bir üçüncü grup, yaz aylarında yapacakları bir şey olmadığına göre, çocuklarının icaplarına bakılması okulların sorumluluğudur demektir. Amerikan eğitiminin apaçık bir gerçeği, okulların çoğunun çocuklarının yılda 2-3 ay boşta bırakıldığıdır. Yılın dörtte biri ya da üçte biri süresince bu milyonlarca dolarlık tesisler boş kalmaktadır. Eğer binalar daha randımanlı kullanılacak olaydı, 20 okul binası olan bir okul bölgesinin asıl gereksinimi 15 bina olurdu. Halen 15 okulu olup 20 okul tasarlayan bir bölgede, binalar yılda 12 ay kullanılacak olaydı ek okul binasına ihtiyaç kalmazdı. Ekonomik kaygılar ön planda geliyorsa da yıl-boyu okullardan yana olanlar ayrıca bazı eğitsel yararlarından da söz ediyorlar. Eğitsel yararları olup olmayacağı sorunu bir yana, bir çok okul bölgesinde yeni bina yapımı durmuş bulunmaktadır.

Ekonomik kaygıların yanında yıl-boyu eğitimden elde edilen eğitsel yararlar vardır. Bu savı doğuran, birbiriyle ilişkili iki ayrı düşüncedir. Bunlardan biri, geleneksel programlarda her güz dönemi öğretmenlerin tanık olduğu "unutma unsuru" denebilecek uzun yaz tatilinin ortadan kaldırılmasından elde edilecek yarardır. Öteki ise devamlılık gerektiren günlerin sayısının, en azından bazı örneklerde artırılmasıdır. 3-aylık ara, tarım toplumundan kalma bir şeydir, özellikle aşağı sosyo-ekonomik düzeydeki ve ana dili başka olanların öğrenimi için engeldir. Yıl-boyu okul yıl boyu öğrenim sağlamakta, uzatılan tatilleri kaldırmakta ve bütünleme ve hızlandırılmış kurslar için sömestrelere arası bir çok olanak doğurmaktadır. Yıl-boyu eğitim yoğunluk tarafından tutulmamakta, halk buna bayılmamaktadır. Bir çok okul ve bölge türlü nedenlerden eski programa dönmüştür; nedenleri arasında, ailenin yaz tatilleri ve planları bozulmaktadır; yıl boyu eğitimden çocukların elde ettikleri somut bir kanıt yoktur, yöneticiler ve öğretmenler yıl-boyu programları yüzünden yorgun düşmekte, para tasarrufu yok sayılacak kadar az olmaktadır; lise için ders programları ayarlamak zor olmaktadır, delikanlılar için yazlık çalışma olanakları azalmaktadır, bu sisteme göre aynı ailedeki çocuklar çoğu kez ayrı ayrı zaman dilimlerinde tatile çıkmaktadırlar ve okul bakım ve onarımı için yeterli zaman kalmamış olmamaktadır.

Önerilen Kavramsal Açıklama (tartışma için) : Yukarıdaki açıklamanın benimsenmesi önerilir.

KATKILAR

Lütfen, önerilen kavramsal açıklamaya ilişkin katkılarınızı aşağıya yazarak, yukarıdaki kavramın, Arama Konferansı katılımcıları arasında ortak bir içerik kazanmasına yardımcı olunuz... (gerekirse ek yaprak kullanınız)

³⁷ A.g.e. (7)